

## Metodický výklad Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

### k novele zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, vyhlášené pod č. 197/2014 Sb.

Dne 12. září 2014 byla pod č. 197/2014 Sb. vyhlášena novela zákona o pedagogických pracovnících, která pro vymezené specifické případy upravuje předpoklad odborné kvalifikace a upravuje možnost dalšího výkonu pedagogické činnosti některým osobám, které odbornou kvalifikaci nezískaly. Novela mj. reaguje na blížící se konec „přechodného období“, kdy po 31. prosinci 2014 již obecně nebudou moci vykonávat pedagogickou činnost osoby, které nemají odbornou kvalifikaci, a které ani do uvedené doby nezahájí studium vedoucí k jejímu získání. **Novela zákona nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2015.**

#### Základní tematické okruhy novely:

- vymezení osob, jimž je umožněn výkon pedagogické činnosti i po 31. prosinci 2014, přestože nemají odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonávají (*55 let věku + 20 let praxe*)
- vymezení osob, jimž ředitel školy nebo školského zařízení může uznat předpoklad odborné kvalifikace na dané škole nebo školském zařízení za splněný, a podmínky, za nichž se tak děje (*výkonní umělci, výtvarní umělci, odborníci z praxe, učitelé odborných uměleckých předmětů, trenéři*),
- odborná kvalifikace tzv. rodilých mluvčích,
- řešení výjimečných situací, kdy z objektivních důvodů není možné zaměstnat pedagogického pracovníka s příslušnou odbornou kvalifikací.

Doprovodnou změnou je zrušení § 32a zákona, kterým se stanoví výjimka z požadavku odborné kvalifikace pro ředitele škol a školských zařízení, a úprava kvalifikačních předpokladů učitele prvního stupně základní školy.

**Dále uvedená pravidla platí pro školy a školská zařízení bez ohledu na jejich zřizovatele** (tedy pro školy a školská zařízení veřejných i soukromých zřizovatelů).

#### **Konec „přechodného období“ podle § 32 odst. 1 písm. b) zákona o pedagogických pracovnících**

Zákon o pedagogických pracovnících upravuje předpoklady pro výkon činnosti pedagogických pracovníků. Jedním z těchto předpokladů je odborná kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost, kterou pedagogický pracovník vykonává, přičemž jde o stanovení požadavku na dosažení určitého formálního vzdělání. Obecnou výjimku z požadavku splnění odborné kvalifikace představuje ustanovení § 32 odst. 1 písm. b), dle něhož přímou pedagogickou činnost mohou vykonávat také osoby bez odborné kvalifikace, avšak nejdéle po dobu 10 let ode dne nabytí účinnosti zákona, pokud do této doby alespoň nezahájí studium, které vede k jejímu získání. **Přechodné desetileté období končí dnem 31. prosince 2014.** Možno podotknout, že zákon o pedagogických pracovnících původně stanovil dobu trvání přechodného období na 5 let, k jejímu prodloužení o dalších 5 let následně došlo zákonem č. 422/2009 Sb.

**Pedagogičtí pracovníci bez odborné kvalifikace, kteří do 31. prosince 2014 nezahájí studium vedoucí k získání odborné kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonávají,**

**nebudou moci od 1. ledna 2015 ve školách a školských zařízeních působit.** Další setrvání těchto osob na pracovním místě pedagogického pracovníka by bylo v rozporu jak se zákonem o pedagogických pracovnících, tak se zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, dle něhož ve školách a školských zařízeních mohou výchovu a vzdělávání zajišťovat výhradně osoby, které splňují předpoklady podle zákona o pedagogických pracovnících (§ 7 odst. 7 školského zákona).

Právní osoba vykonávající činnost školy nebo školského zařízení tak bude prostřednictvím ředitele oprávněna (a zároveň povinná) ukončit pracovněprávní vztah s pedagogickým pracovníkem bez odborné kvalifikace ve smyslu § 52 písm. f) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, dle něhož zaměstnavatel může dát zaměstnanci výpověď, nespĺňuje-li předpoklady stanovené právními předpisy pro výkon sjednané práce. To platí samozřejmě za předpokladu, že nedojde k rozvázání pracovního poměru dohodou, a že nepůjde o některý ze specifických případů, v nichž je možno zaměstnávat pedagogické pracovníky bez odborné kvalifikace i po 31. prosinci 2014.

**Výjimka pro pedagogické pracovníky, kteří dosáhli 55 let věku a 20 let praxe (§ 32 odst. 1 písm. d) zákona o pedagogických pracovnících)**

Novela č. 197/2014 Sb. zavádí obecnou výjimku z požadavku odborné kvalifikace pro **osoby, které ke dni 1. ledna 2015 dosáhnou alespoň 55 let věku a které vykonávaly přímou pedagogickou činnost na příslušném druhu školy nebo školského zařízení nejméně po dobu 20 let.** Jedná se o nové ustanovení § 32 odst. 1 písm. d) zákona o pedagogických pracovnících. Novela vychází z předpokladu, že jde o zkušené pedagogické pracovníky, kteří na základě dlouhodobé praxe prokázali schopnost výkonu pedagogické činnosti.

Posouzení dosažení věku alespoň 55 let k 1. lednu 2015 nebude činit praktické obtíže; tuto podmínku budou splňovat všechny osoby narozené dne 1. ledna 1960 a dříve. Větší pozornost si zaslouží podmínka splnění potřebné praxe, která musí být **nejen odpovídajícího trvání (nejméně 20 let), ale zejména musí být získána na příslušném druhu školy nebo školského zařízení.** Je tedy požadováno, aby druh školy či školského zařízení, ve kterém může osoba bez odborné kvalifikace působit i po 31. prosinci 2014, byl totožný s druhem školy či školského zařízení, na kterém tato osoba praxi v požadované délce trvání získala.

**Druhy škol** vymezuje § 7 odst. 3 školského zákona (jedná se o mateřskou školu, základní školu, střední školu, konzervatoř, vyšší odbornou školu, základní uměleckou školu a jazykovou školu s právem státní jazykové zkoušky). V případě střední školy není dále rozhodující, jedná-li se o gymnázium, střední odbornou školu či střední odborné učiliště (poddruhy škol podle § 7 odst. 3 školského zákona); rovněž není rozhodující obor vzdělání ani konkrétní aprobace pedagogického pracovníka v průběhu jeho pedagogické praxe. Zákon rovněž nerozlišuje mezi typy škol a mezi „běžnými“ školami a školami zřízenými pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. V případě základní školy nezáleží na stupni základní školy.

Obdobně platí pro **školská zařízení**, jejichž **druhy** vymezuje § 7 odst. 5 školského zákona; z nich je třeba uvážit ty, ve kterých je (může být) poskytována výchova a vzdělávání.

Příklad:

*Pro účely splnění podmínky 20 let praxe lze sčítat praxi např.*

- učitele prvního stupně základní školy + učitele druhého stupně základní školy
- učitele odborného výcviku + učitele praktického vyučování + učitele odborných předmětů + učitele všeobecně vzdělávacích předmětů na střední škole

Pro účely splnění podmínky 20 let praxe nelze sčítat praxi např.

- učitelky mateřské školy + učitelky prvního stupně základní školy
- vychovatelky + učitelky
- učitele základní školy + učitele střední školy
- učitele základní umělecké školy + učitele základní školy

Požadovaná praxe musí být prokázána v délce trvání nejméně 20 let. Zákon nestanoví, že praxe musí být nepřetržitá nebo musí bezprostředně předcházet datu 1. ledna 2015. Jde tedy o to, aby příslušný pedagogický pracovník prokázal řediteli školy praxi na příslušném druhu školy nebo školského zařízení v požadované délce **v průběhu svého celého profesního života**.

Lze tedy shrnout, že osobám, které ke dni 1. ledna 2015 dosáhnou alespoň 55 let věku a 20 let praxe na příslušném druhu školy nebo školského zařízení, umožňuje zákon působit ve školách a školských zařízeních i po tomto datu, aniž by ze strany školy či školského zařízení došlo k porušení právních předpisů. Je však třeba zdůraznit, že se **stále jedná o pedagogické pracovníky bez odborné kvalifikace**, u nichž ředitel může přistoupit k výpovědi podle § 52 písm. f) zákoníku práce. Tyto osoby tak budou setrvávat v obdobném režimu, jako dosud všichni pedagogičtí pracovníci bez odborné kvalifikace do skončení „přechodného období“.

**Kategorie osob, jimž může ředitel školy nebo školského zařízení uznat předpoklad odborné kvalifikace na dané škole či školském zařízení za splněný (§ 8 odst. 3, § 9 odst. 8, § 10 odst. 2, § 11 odst. 4 a 5, § 17 odst. 3 zákona o pedagogických pracovnících)**

Již od počátku své účinnosti znal zákon o pedagogických pracovnících také zvláštní případy, kdy konkrétní osoba sice nesplňuje odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává, ředitel však může v jejím případě od splnění předpokladu odborné kvalifikace upustit. Tím se předpoklad odborné kvalifikace sice považuje za splněný, avšak pouze na dané škole nebo školském zařízení. Jednalo se o případ výkonného umělce, kterému mohl odbornou kvalifikaci učitele odborného uměleckého předmětu na dané škole uznat ředitel základní umělecké školy, střední školy, konzervatoře nebo vyšší odborné školy (§ 10 odst. 2 a § 11 odst. 4 zákona o pedagogických pracovnících).

**Novela č. 197/2004 Sb. rozšiřuje okruh osob, jimž lze uznat předpoklad odborné kvalifikace na dané škole nebo školském zařízení za splněný, a stanoví podmínky, za nichž lze takový úkon ze strany ředitele školy nebo školského zařízení učinit.** Jedná se o odborníky ve svých oborech, umělce a trenéry, kteří ve škole či školském zařízení pracují na částečný (kratší) úvazek a jejichž primárním zaměřením je daná odborná, umělecká či sportovní činnost. Vzhledem k jejich částečnému úvazku ve školství a hlavnímu příjmu z jiné činnosti nelze předpokládat, že odbornou kvalifikaci pro výkon činnosti pedagogického pracovníka získají, pro školství jsou však jejich odborné znalosti či umělecké nebo sportovní schopnosti přínosem a je žádoucí, aby mohli ve školách působit i po 31. prosinci 2014.

Novela tak umožňuje řediteli školy nebo školského zařízení uznat odbornou kvalifikaci **výkonným umělcům, výtvarným umělcům, uznávaným odborníkům v oboru, osobám, které splňují odbornou kvalifikaci trenéra podle § 21 zákona, nebo osobám, které splňují odbornou kvalifikaci učitele uměleckých odborných předmětů v základní umělecké škole, střední škole a konzervatoři podle § 10 odst. 1 zákona**, a to v závislosti na druhu vykonávané přímé pedagogické činnosti. Konkrétní přehled podává následující tabulka.

Odborná kvalifikace	Osoby, jimž lze předpoklad odborné kvalifikace uznat za splněný	Příslušné ustanovení zákona
učitel druhého stupně základní školy	výkonný umělec	§ 8 odst. 3
	výtvarný umělec	
	osoba s odbornou kvalifikací učitele uměleckých odborných předmětů podle § 10 odst. 1	
	osoba s odbornou kvalifikací trenéra podle § 21	
učitel střední školy	výkonný umělec	§ 9 odst. 8
	výtvarný umělec	
	uznávaný odborník v oboru	
	osoba s odbornou kvalifikací trenéra podle § 21	
učitel uměleckých odborných předmětů v ZUŠ, SŠ a konzervatoři	výkonný umělec	§ 10 odst. 2
	výtvarný umělec	
učitel vyšší odborné školy	výkonný umělec	§ 11 odst. 4 a 5
	výtvarný umělec	
	uznávaný odborník v oboru	
	osoba s odbornou kvalifikací trenéra podle § 21	
pedagog volného času	výkonný umělec	§ 17 odst. 3
	výtvarný umělec	
	osoba s odbornou kvalifikací učitele odborných uměleckých předmětů podle § 10 odst. 1	
	osoba s odbornou kvalifikací trenéra podle § 21	

Základní podmínkou pro uznání splnění předpokladu odborné kvalifikace ze strany ředitele školy nebo školského zařízení je, že daná osoba pracuje ve škole či školském zařízení na zkrácený (částečný) úvazek. Zákon stanoví, že **týdenní pracovní doba tohoto zaměstnance u právnické osoby vykonávající činnost školy nebo školského zařízení nesmí přesáhnout polovinu stanovené týdenní pracovní doby**. Stanovená týdenní pracovní doba činí dle § 79 zákoníku práce 40 hodin (nejde-li o případy směnného nebo nepřetržitého provozu), a obecně tedy platí, že pracovní doba pedagogického pracovníka, jemuž byl uznán předpoklad odborné kvalifikace za splněný, nesmí u právnické osoby vykonávající činnost školy nebo školského zařízení přesáhnout 20 hodin týdně. Je samozřejmé, že i v těchto případech pracovní doba zahrnuje přímou a nepřímou pedagogickou činnost, přičemž rozsah přímé pedagogické činnosti stanovený v případě veřejných škol a školských zařízení v souladu s nařízením vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků, ve znění nařízení vlády č. 273/2009 Sb., se snižuje úměrně délce sjednané týdenní pracovní doby.

**Maximální rozsah týdenní pracovní doby se váže k právnické osobě, která vykonává činnost školy nebo školského zařízení, nikoli ke „škole“ či „školskému zařízení“, jejichž činnost daná právnická osoba vykonává.** Bude-li právnická osoba vykonávat souběžně činnost střední školy a vyšší odborné školy, lze zaměstnat např. uznávaného odborníka v oboru nejvýše v rozsahu poloviny stanovené týdenní pracovní doby bez ohledu na to, na jaké škole přímou pedagogickou činnost vykonává (zda výlučně na střední škole, výlučně na vyšší odborné škole, anebo na obou druhých škol).

Je totiž namístě požadovat, aby daná osoba mimo pracovněprávní vztah k právnické osobě vykonávající činnost školy vykonávala danou uměleckou nebo odbornou činnost, popřípadě činnost trenéra nebo činnost učitele uměleckých odborných předmětů v základní umělecké škole, střední škole nebo konzervatoři, neboť **pro vzdělávací proces je přínosem právě její aktivní činnost v této oblasti** a s tím související přenos v ní získaných zkušeností a poznatků do vzdělávacího procesu ve škole. Jako druhou podmínku tak zákon stanoví, že **daná osoba musí mimo pracovněprávní vztah k právnické osobě, která vykonává činnost školy nebo školského zařízení, provádět umělecké výkony, vytvářet umělecká díla nebo vykonávat činnost, pro niž splňuje odbornou kvalifikaci podle § 10 odst. 1 nebo § 21 zákona** (tj. vykonávat činnost učitele uměleckých odborných předmětů v základní umělecké škole, střední škole nebo konzervatoři nebo činnost trenéra).

Příklad:

*Uznávaný odborník v oboru (živnostník zabývající se výrobou nábytku a stavebně truhlářských výrobků, jejich opravou a renovací, autor odborných publikací v dané oblasti) působí také u právnické osoby vykonávající činnost střední školy a vyšší odborné školy. V pracovní smlouvě má sjednán druh práce „učitel odborných předmětů“, přičemž tuto činnost vykonává zčásti na střední škole, zčásti na vyšší odborné škole. Týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti pro stanovenou týdenní pracovní dobu 40 hodin činí (shodně pro střední školu i pro vyšší odbornou školu) 21 hodin. Týdenní pracovní doba tohoto pedagogického pracovníka u právnické osoby vykonávající činnost střední školy a vyšší odborné školy tak může činit nejvýše 20 hodin, což odpovídá 10 hodinám přímé pedagogické činnosti. Není rozhodné, v jakém poměru uznávaný odborník vyučuje na střední škole a v jakém na vyšší odborné škole. Vedle činnosti pedagogického pracovníka pak musí daná osoba vykonávat také činnost v oboru, v němž je uznávaným odborníkem.*

*Ředitel základní školy může písemně uznat odbornou kvalifikaci učitele hudební nebo výtvarné výchovy na druhém stupni základní školy, jde-li o osobu, která získala kvalifikaci učitele uměleckých odborných předmětů podle § 10 zákona o pedagogických pracovnících (např. absolvent konzervatoře), pokud její úvazek na základní škole nebude přesahovat 20 hodin týdně (tj. 11 hodin přímé pedagogické činnosti) a současně bude působit jako učitel uměleckého odborného předmětu např. na základní umělecké škole. Rovněž může uznat odbornou kvalifikaci učitele hudební výchovy výkonnému umělci (např. osobě, která hraje na nástroj v prestižním uměleckém souboru), pokud tuto uměleckou činnost nadále vykonává a pokud bude na druhém stupni základní školy vykonávat maximálně 11 hodin přímé pedagogické činnosti.*

*Učiteli tělesné výchovy na druhém stupni základní školy může být odborná kvalifikace uznána za splněnou, pokud získal kvalifikaci trenéra podle § 21 zákona o pedagogických pracovnících (např. má střední vzdělání s maturitní zkouškou a osvědčení II. třídy trenéra), činnost trenéra nadále vykonává a na druhém stupni základní školy bude vykonávat maximálně 11 hodin přímé pedagogické činnosti.*

Uznání odborné kvalifikace musí mít **písemnou formu**, nejedná se však o správní rozhodnutí, nýbrž o úkon ředitele jako statutárního orgánu zaměstnavatele s pracovněprávními důsledky. Uznání má přitom důsledky **pouze na dané škole či školském zařízení**, což znamená, že daný pedagogický pracovník obecně nezískává odbornou kvalifikaci, ale považuje se za kvalifikovaného pouze na té škole či školském zařízení, kde mu byla odborná kvalifikace za splněnou uznána (působí-li daná osoba na více druhích škol nebo školských zařízení, jejichž činnost vykonává jedna právnická osoba, je třeba, aby ředitel v písemném uznání jednoznačně stanovil, na jaké škole či školském zařízení se předpoklad odborné kvalifikace uznává; není vyloučeno, že tomu tak bude např. na více druhích škol). Konečně platí, že předpoklad odborné kvalifikace lze uznat za splněný pouze **pro takový předmět nebo aktivitu zájmového vzdělávání, která odpovídá uměleckému nebo odbornému zaměření dané osoby nebo její odborné kvalifikaci** podle § 10 odst. 1 nebo § 21 zákona o pedagogických pracovnících.

Dodržení splnění podmínky maximálního rozsahu týdenní pracovní doby je v kompetenci ředitele, který jako statutární orgán právnické osoby vykonávající činnost školy nebo školského zařízení jedná jejím jménem v pracovněprávních vztazích. Pokud jde o souběžnou aktivní činnost pedagogického pracovníka v dané umělecké, odborné či sportovní oblasti, musí být řediteli školy nebo školského zařízení prokázána, a to nejen při vzniku pracovního poměru, ale průběžně i po dobu jeho trvání. Zatímco uznání splnění předpokladu odborné kvalifikace vyžaduje aktivní úkon ze strany ředitele školy či školského zařízení, zákon současně stanoví, že **uznání odborné kvalifikace platí pouze po dobu, po kterou pedagogický pracovník splňuje podmínky stanovené zákonem** (tedy maximální rozsah týdenní pracovní doby a podmínku souběžného výkonu dané umělecké, odborné či sportovní činnosti). Přestane-li tedy pedagogický pracovník splňovat byť jen jednu z uvedených podmínek, ztrácí odbornou kvalifikaci, která mu byla dříve ředitelem školy či školského zařízení uznána. **Tento důsledek nastává přímo ze zákona.** Jeho další působení ve škole tak již není v souladu se zákonem o pedagogických pracovnících.

**Zvláštním případem, kdy zákon nevyžaduje splnění podmínky maximálního rozsahu týdenní pracovní doby a souběžného výkonu příslušné umělecké činnosti, je uznání splnění předpokladu odborné kvalifikace u výkonného umělce nebo výtvarného umělce, který působí jako učitel uměleckých odborných předmětů v základní umělecké škole, střední škole, konzervatoři nebo vyšší odborné škole (§ 10 odst. 2 a § 11 odst. 4).** Jedná se o případy, které byly v zákoně o pedagogických pracovnících obsaženy již v době jeho přijetí a u nichž byla dikce příslušných ustanovení pouze uzpůsobena novým pravidlům týkajícím se uznávání odborné kvalifikace (nehovoří se již o „upuštění“ od splnění předpokladu odborné kvalifikace, ale o jeho „uznání“). V těchto případech se tedy nevyžaduje souběžná aktivní činnost pedagogického pracovníka v dané umělecké oblasti (neboť stačí, že pedagogický pracovník byl výkonným nebo výtvarným umělcem v minulosti) a není vyžadováno jeho působení ve škole pouze v rozsahu částečného (kratšího) úvazku.

*Příklad:*

*Ředitel základní umělecké školy může uznat předpoklad odborné kvalifikace za splněný u výkonného umělce, který v minulosti po několik let působil jako člen pěveckého sboru, přestože již nyní tuto činnost nevykonává. Týdenní pracovní doba tohoto umělce u právnické osoby vykonávající činnost základní umělecké školy může činit až 40 hodin.*

**Definici pojmů výkonný umělec, výtvarný umělec a uznávaný odborník v oboru zákon neobsahuje.** Při vymezení pojmu **výkonný umělec** je třeba vyjít z § 67 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, dle něhož je výkonným umělcem osoba, která vytvořila umělecký výkon; umělecký výkon je výkon herce, zpěváka, hudebníka, tanečníka, dirigenta, sbormistra, režiséra nebo jiné osoby, která hraje, zpívá, recituje, předvádí nebo jinak provádí umělecké dílo a výtvořily tradiční lidové kultury. Obdobně je za **výtvarného umělce** třeba považovat osobu, která vytváří umělecká výtvarná díla. Ředitel školy či školského zařízení musí v každém jednotlivém případě posoudit, zda s ohledem na charakter umělecké činnosti dané osoby považuje její účast ve vzdělávání za natolik přínosnou, aby jí mohl uznat předpoklad odborné kvalifikace za splněný. **Uznávaným odborníkem v oboru** je potom osoba, která je z důvodu své odborné profese a odborných znalostí uznávána v odborných kruzích v dané oblasti a u níž ředitel školy bude schopen obhájit její přínos ve vzdělávacím procesu.

**Na osoby, kterým byl předpoklad odborné kvalifikace uznán za splněný ze strany ředitele školy či školského zařízení, se nevztahuje § 22 odst. 6 zákona o pedagogických pracovnících, ve znění zákona č. 197/2014 Sb.** (původní ustanovení § 22 odst. 5 zákona o pedagogických pracovnících), dle něhož „pedagogický pracovník, který vedle přímé pedagogické činnosti, pro kterou má odbornou kvalifikaci, vykonává také další přímou pedagogickou činnost v rámci druhu práce sjednaného v pracovní smlouvě, pro kterou nemá odbornou kvalifikaci, splňuje pro pracovní právní účely předpoklad podle § 3 odst. 1 písm. b)“. **Vyplývá to z § 22 odst. 6 věty poslední.** Tyto osoby tedy mohou konat přímou pedagogickou činnost při výuce těch předmětů, které odpovídají jejich uměleckému, odbornému či sportovnímu zaměření, a nemohou konat další přímou pedagogickou činnost, byť by spadala do druhu práce, který mají sjednán v pracovní smlouvě.

#### **Odborná kvalifikace tzv. rodilých mluvčích (§ 22 odst. 5 zákona o pedagogických pracovnících)**

Ve školství působí jako učitelé konverzace v cizím jazyce, příp. jako učitelé cizího jazyka, rodilí mluvčí. Pokud tyto osoby nesplňují odbornou kvalifikaci, je pro ně obtížné odborné kvalifikace dosáhnout, neboť studia k získání pedagogické způsobilosti se uskutečňují výhradně v českém jazyce. Pokud by rodilí mluvčí nemohli po 31. prosinci 2014 přímou pedagogickou činnost vykonávat, mohlo by dojít k oslabení výuky cizích jazyků. Novela zákona o pedagogických pracovnících tak nově upravuje předpoklad jejich odborné kvalifikace.

Novelizované ustanovení § 22 odst. 5 zákona o pedagogických pracovnících neuvádí pojem „rodilí mluvčí“ výslovně, specifickým způsobem však upravuje předpoklad odborné kvalifikace pro výuku cizího jazyka nebo konverzace v cizím jazyce u těch pedagogických pracovníků, **pro které je příslušný cizí jazyk rodným jazykem nebo kteří příslušný cizí jazyk ovládají na úrovni rodného jazyka.** Jedná se tedy buď o osoby, které se příslušný jazyk naučily v dětství a je pro ně přirozený (mateřština), anebo o osoby, které si příslušný cizí jazyk osvojily až v průběhu svého života, avšak takovým způsobem, že ho na úrovni rodného jazyka ovládají.

Zákon o pedagogických pracovnících **nestanoví, jakými konkrétními způsoby má ředitel školy osvojení si příslušného cizího jazyka na úrovni rodného jazyka ověřovat,** a záleží proto na jeho uvážení, jaký postup v jednotlivých případech zvolí. Vždy by však měl mít za dostatečně prokázané, že daná osoba buď je rodilým mluvčím cizího jazyka, anebo na této úrovni příslušný cizí jazyk ovládá.

Tak lze vycházet zejména ze skutečnosti, z jaké země daná osoba pochází a jaké má státní občanství (a odvozeně od toho, jaký jazyk se v dané zemi užívá, popř. jaký jazyk je jazykem úředním), v jaké zemi během svého života pobývala a po jak dlouhou dobu, v jakém jazyce získala své vzdělání, popř. v jakém jazyce vykonávala svou profesní činnost. Je na rodilém mluvčím, aby tyto skutečnosti řediteli školy v rámci výběrového (přijímacího) řízení doložil.

**K formálnímu osvědčení znalosti cizího jazyka určité úrovně** (předložení dokladu o vykonání certifikované jazykové zkoušky, státní jazykové zkoušky apod.) je třeba uvést, že **zákon o pedagogických pracovnících jeho předložení nevyžaduje**; naopak lze předpokládat, že rodilí mluvčí zpravidla nebudou takovým dokladem disponovat, neboť příslušný cizí jazyk je jejich mateřštinou a v oblasti jazykového vzdělávání se zaměřili na studium jiných (v pravém smyslu cizích) jazyků. **Není ani smyslem primárně požadovat doložení určitého formálního vzdělání**, neboť účast rodilých mluvčích ve výuce má svůj význam právě proto, že jde o osoby, které si daný jazyk osvojily v běžném životě, ovládají ho plynně a přirozeně, mají zkušenost s jeho každodenním užíváním, se správnou výslovností apod., a tyto zkušenosti mohou předávat při výuce žákům. Větší roli může hrát formální osvědčení u osob, které si znalost cizího jazyka osvojily až v průběhu svého života, i zde by však mohlo jít spíše o **jeden z dokladů** o požadované úrovni znalosti cizího jazyka, který by měl být podpořen též aktivním užíváním cizího jazyka v praxi.

Jde-li o vlastní předpoklad odborné kvalifikace, zákon rozlišuje mezi výukou cizího jazyka a výukou konverzace v cizím jazyce; zde záleží na charakteru vyučovaného předmětu (popř. jeho části) vyplývajícího ze školního vzdělávacího programu dané školy.

**Předpokladem odborné kvalifikace pro výuku konverzace v příslušném cizím jazyce je střední vzdělání s maturitní zkouškou; předpokladem odborné kvalifikace pro výuku cizího jazyka je vysokoškolské vzdělání (jakéhokoli stupně).** Je třeba zdůraznit, že **zákon nepožaduje, aby příslušné vzdělání bylo získáno studiem zaměřeným na příslušný cizí jazyk, nýbrž jde o dosažení požadovaného stupně vzdělání bez ohledu na jeho typ, resp. zaměření.** Jazyková vybavenost pedagogického pracovníka totiž vyplývá již z jeho postavení „rodilého mluvčího“, přičemž zde jde o prokázání určitých obecných kompetencí dané osoby tak, aby byla zajištěna žádoucí úroveň vlastní pedagogické činnosti.

V případě rodilých mluvčích půjde zpravidla o osoby, které získají požadovaný stupeň vzdělání mimo území České republiky. Posouzení, zda dosažené vzdělání v zahraničí svým charakterem odpovídá střednímu vzdělání s maturitní zkouškou nebo vysokoškolskému vzdělání, přísluší krajskému úřadu (v případě středního vzdělání) nebo veřejné vysoké škole, popř. Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy (v případě vysokoškolského vzdělání) v tzv. **nostrifikačním řízení**, resp. v řízení o uznání rovnocennosti zahraničního vzdělání či vysvědčení podle příslušných právních předpisů [§ 108 a násl. školského zákona a § 89 a násl. zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů]. Je na rodilém mluvčím, aby nostrifikovaný doklad o dosaženém vzdělání doložil řediteli školy nebo školského zařízení.

Konečně je třeba uvést, že **ani na rodilé mluvčí nelze aplikovat pravidlo stanovené v § 22 odst. 6 zákona o pedagogických pracovnících, ve znění zákona č. 197/2014 Sb.** (původní ustanovení § 22 odst. 5 zákona o pedagogických pracovnících), tj. rodilí mluvčí mohou vykonávat pouze výuku příslušného cizího jazyka nebo výuku konverzace v příslušném cizím jazyce (dle jejich odborné



kvalifikace) a nemohou vykonávat další přímou pedagogickou činnost, byť by spadala do druhu práce, který mají vymezen v pracovní smlouvě. Rodilí mluvčí nadto obvykle nebudou splňovat podmínku znalosti českého jazyka (jejíž prokázání se pro výuku cizího jazyka nebo konverzace v cizím jazyce podle § 4 odst. 5 zákona o pedagogických pracovnících nevyžaduje).

**„Krajní nouze“ - řešení situací, kdy objektivně nelze zaměstnat pedagogického pracovníka s odbornou kvalifikací (§ 22 odst. 7 zákona o pedagogických pracovnících)**

Jedním z nových ustanovení zákona a rovněž případů, kdy lze zaměstnávat pedagogické pracovníky bez odborné kvalifikace i po 31. prosinci 2014, je ustanovení § 22 odst. 7 zákona, dle něhož **právníká osoba vykonávající činnost školy může zajišťovat výchovu a vzdělávání po nezbytnou dobu a v nezbytném rozsahu pedagogickým pracovníkem, který nesplňuje předpoklad odborné kvalifikace, pokud prokazatelně nemůže tyto činnosti zajistit pedagogickým pracovníkem s odbornou kvalifikací.** Nové ustanovení tak reaguje na reálnou situaci ve školách, neboť se vždy mohou vyskytovat případy, kdy se z objektivních důvodů nepodaří zajistit pedagogického pracovníka s příslušnou odbornou kvalifikací (pro konkrétní předmět, pro určitou výši úvazku, na náhle uvolněné pracovní místo pro dlouhodobou nemoc, smrt nebo výpověď pedagogického pracovníka apod.). Zákon tak za stanovených podmínek umožňuje zaměstnávat pedagogické pracovníky bez odborné kvalifikace, aniž by ze strany školy (resp. jejího ředitele) došlo k porušení právních předpisů.

Tyto výjimečné případy však musí být dány **objektivní nemožností** zaměstnat pedagogického pracovníka s odbornou kvalifikací a musí respektovat podmínku **nezbytné doby** a **nezbytného rozsahu**. Jedná se o určité pojistky, jejichž cílem je zabránit zneužívání předmětného ustanovení a obcházení podmínek odborné kvalifikace.

Obecně tedy platí, že zaměstnávání pedagogického pracovníka bez odborné kvalifikace, a to co do doby trvání pracovního poměru i rozsahu jeho úvazku, musí být odůvodněno nemožností získat pedagogického pracovníka s příslušnou odbornou kvalifikací.

**Nezbytný rozsah** je třeba chápat ve smyslu výše úvazku (sjednané týdenní pracovní doby podle § 79 a § 80 zákoníku práce) i ve smyslu rozsahu vlastní vyučovací činnosti (výuka pouze těch předmětů, pro které nelze zaměstnat pedagogického pracovníka s odbornou kvalifikací). S tím koresponduje skutečnost, že na pedagogického pracovníka bez odborné kvalifikace se **nevztahuje § 22 odst. 6 zákona o pedagogických pracovnících, ve znění zákona č. 197/2014 Sb.** (původní ustanovení § 22 odst. 5 zákona o pedagogických pracovnících). **Pedagogický pracovník bez odborné kvalifikace totiž nesplňuje základní podmínku pro výkon další přímé pedagogické činnosti v rámci druhu práce sjednaného v pracovní smlouvě, neboť nemá odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává.** Pedagogický pracovník bez odborné kvalifikace tak může vykonávat pedagogickou činnost pouze v rozsahu těch vyučovacích předmětů, pro které se nepodařilo získat pedagogického pracovníka s příslušnou odbornou kvalifikací.

**Nezbytná doba** vyžaduje, aby byl pedagogický pracovník bez odborné kvalifikace zaměstnáván pouze po dobu, po kterou nelze zaměstnat pedagogického pracovníka s odbornou kvalifikací (při „zástupu“ dočasně nepřítomného pedagogického pracovníka lze tuto skutečnost ošetřit již při uzavírání pracovního poměru s pedagogickým pracovníkem bez odborné kvalifikace, a to prostřednictvím pracovní smlouvy na dobu určitou; při sjednání pracovního poměru na dobu neurčitou pak platí, že

nesplnění kvalifikačních předpokladů je výpovědním důvodem podle § 52 písm. f) zákoníku práce, který se uplatní po nalezení pedagogického pracovníka s odbornou kvalifikací).

V případě trvale uvolněného pracovního místa pak „nezbytná doba“ předpokládá, že bude **pravidelně obnovována nabídka tohoto pracovního místa**, neboť jedině tehdy lze objektivně konstatovat, že trvá nemožnost zaměstnat pedagogického pracovníka s odbornou kvalifikací (pravidelnost lze s ohledem na nerušený provoz školy chápat např. ve smyslu školního roku nebo pololetí).

Předmětné ustanovení dále požaduje, aby nemožnost zaměstnat pedagogického pracovníka s odbornou kvalifikací byla ze strany ředitele školy **prokazatelná**. Před zaměstnáním pedagogického pracovníka bez odborné kvalifikace tak ředitel školy musí vyvinout skutečnou snahu zaměstnat pedagogického pracovníka s odbornou kvalifikací, kterou bude moci následně doložit pro případ kontroly jeho postupu ze strany zřizovatele nebo České školní inspekce. V praxi pravidelně půjde o vyhlášení výběrového řízení, resp. zveřejnění nabídky volného pracovního místa, a to minimálně takovým způsobem, jako je tomu běžně při obsazování pracovních míst na dané škole a v daném místě (zveřejnění inzerátu ve škole, v místním tisku, na úřadu práce, specializovaných internetových portálech apod.). Při déletrvajícím nemožnosti obsadit dané místo kvalifikovaným pedagogickým pracovníkem lze předpokládat i intenzivnější úsilí při jeho hledání. Dojde-li k náhlému uvolnění pracovního místa, kdy vznikne potřeba okamžité „náhrady“ za chybějícího pedagogického pracovníka, je možné pracovní místo obsadit i bez výběrového řízení (např. povolání bývalého učitele školy, který již dříve nabídl případnou výpomoc). V takovém případě je však třeba výběrové řízení vyhlásit neprodleně poté, aby bylo možno zaměstnat pedagogického pracovníka s odbornou kvalifikací.

**Zaměstnáním pedagogického pracovníka bez odborné kvalifikace není dotčena odpovědnost ředitele školy za odbornou a pedagogickou úroveň vzdělávání a školských služeb** podle § 164 odst. 1 písm. c) školského zákona. Při výběru osoby, která bude dočasně „zastupovat“ pedagogického pracovníka s odbornou kvalifikací, je tak třeba brát v úvahu její způsobilost k výkonu pedagogické činnosti, pokud jde o odborné znalosti, předchozí praxi, zkušenosti se vzděláváním dětí či žáků apod.

Konečně je třeba uvést, že § 22 odst. 7 je teoreticky **možno využít i v případě zástupu za dočasně nepřítomného pedagogického pracovníka (tzv. suplování), avšak pouze při dodržení veškerých podmínek, které z předmětného ustanovení vyplývají**. To znamená, že pedagogickému pracovníkovi bez odborné kvalifikace může být nařízena (nebo s ním dohodnuta) další přímá pedagogická činnost nad rozsah jeho základního pedagogického úvazku zejména v případě, že **pro tzv. suplování nelze zajistit pedagogického pracovníka s odbornou kvalifikací**. S ohledem na § 22 odst. 6 zákona je však třeba k suplování přednostně povolat ty pedagogické pracovníky, kteří mají odbornou kvalifikaci k přímé pedagogické činnosti, kterou vykonávají, a jimž bude další přímá pedagogická činnost v rámci suplování spadat do druhu práce sjednaného v pracovní smlouvě (možno zdůraznit, že v daném případě je rozhodující odborná kvalifikace, nikoliv tzv. aprobační, kterou zákon vůbec neřeší a je v kompetenci ředitele školy v rámci jeho odpovědnosti za odbornou a pedagogickou úroveň vzdělávání). Pouze v případě, že takového pracovníka nelze zajistit (např. proto, že všichni vhodní pedagogičtí pracovníci konají v uvedené době přímou pedagogickou činnost v souladu s vlastním rozvrhem přímé pedagogické činnosti, byly jim nařízeny 4 hodiny nad rozsah jejich základního pedagogického úvazku a nepřistoupili na dohodu o dalších přespočetných hodinách, ve škole momentálně nejsou apod.), lze využít pedagogického pracovníka bez odborné kvalifikace.

## **Způsobilost k výkonu činnosti ředitele školy nebo školského zařízení (zrušení § 32a zákona o pedagogických pracovnících)**

Účinné znění zákona o pedagogických pracovnících umožňuje, aby na vedoucí pracovní místo ředitele školy nebo školského zařízení byla jmenována osoba, která nesplňuje předpoklad odborné kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává (resp. bude vykonávat), pokud získala vysokoškolské magisterské vzdělání a nejpozději do 2 let ode dne, kdy začala vykonávat činnost ředitele, zahájí studium, kterým potřebný předpoklad získá, a toto studium následně úspěšně ukončí. Jedná se o výjimku z požadavku na splnění předpokladů pro výkon činnosti ředitele podle § 5 zákona o pedagogických pracovnících, neboť obecně platí, že ředitelem školy nebo školského zařízení může být pouze ten, kdo tyto předpoklady splňuje (jak stanoví § 166 odst. 1 školského zákona).

**S účinností od 1. ledna 2015 se předmětná výjimka, zakotvená v § 32a zákona o pedagogických pracovnících, zrušuje, a bude tak platit, že ředitelem školy nebo školského zařízení může být jmenován pouze ten, kdo v době jmenování (a rovněž po celou dobu výkonu činnosti ředitele) splňuje odbornou kvalifikaci podle § 3 odst. 1 písm. b) zákona o pedagogických pracovnících.** Zrušení uvedené výjimky navazuje na konec přechodného období stanoveného pro všechny pedagogické pracovníky škol a školských zařízení.

Nová právní úprava platí pro ředitele škol a školských zařízení jmenované ode dne nabytí účinnosti zákona, tedy od 1. ledna 2015 (a později). **Pro ředitele škol a školských zařízení jmenované před 1. lednem 2015 bude i po účinnosti novely platit takový stav, za jakého byli do funkce ředitele školy nebo školského zařízení jmenováni** – to znamená, že **mohou vykonávat činnost ředitele školy nebo školského zařízení, přestože nesplňují předpoklad odborné kvalifikace, pokud nejpozději do 2 let zahájí studium, které vede k jejímu získání.** To zajišťuje **přechodné ustanovení**, dle něhož se zrušovaný § 32a zákona o pedagogických pracovnících nadále vztahuje na ty ředitele škol, kteří byli jmenováni přede dnem nabytí účinnosti novely.

Ustanovení § 32a zákona o pedagogických pracovnících totiž obsahuje zvláštní úpravu předpokladů pro výkon činnosti ředitele, kdy ředitelé nesplňující odbornou kvalifikaci musí zahájit studium vedoucí k jejímu získání ve lhůtě 2 let ode dne zahájení činnosti ředitele, nikoli v obecné lhůtě 10 let ode dne nabytí účinnosti zákona o pedagogických pracovnících. Nezahájí-li studium v uvedené lhůtě, je dán odvolací důvod podle § 166 odst. 4 písm. b) školského zákona. Součástí činnosti ředitele je přitom výkon přímé pedagogické činnosti, a platí tedy, že ředitel bez odborné kvalifikace může vykonávat přímou pedagogickou činnost po dobu 2 let od zahájení činnosti ředitele, a dále tehdy, zahájí-li v uvedené lhůtě studium vedoucí k získání odborné kvalifikace. Uvedené pravidlo musí být zachováno všem ředitelům škol a školských, kteří byli za účinnosti této právní úpravy jmenováni do své funkce. Na druhou stranu zákon požaduje, aby ředitelem bez odborné kvalifikace mohla být pouze osoba, která získala vysokoškolské magisterské vzdělání.

Dnem jmenování je třeba rozumět **den vydání jmenovacího dekretu zřizovatelem, nikoli až vlastní účinnost jmenování.** Před nabytím účinnosti zákona tak bude jmenován každý ředitel,

kterému byl před 1. lednem 2015 vydán jmenovací dekret, přestože účinnost jmenování nastane až po 1. lednu 2015.

### ***Kvalifikace učitele prvního stupně základní školy (§ 7 odst. 1 písm. b) zákona o pedagogických pracovnících)***

Doplněním § 7 odst. 1 písm. b) zákona o pedagogických pracovnících se nově umožňuje získat kvalifikaci učitele prvního stupně základní školy také absolventům magisterských studijních programů v oblasti pedagogických věd zaměřených na **vychovatelství nebo pedagogiku volného času**, doplní-li své vzdělání také vzděláním získaným studiem v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů prvního stupně základní školy. V předcházejícím období bylo vyhláškou č. 139/1997 Sb., o podmínkách odborné a pedagogické způsobilosti pedagogických pracovníků a o předpokladech kvalifikace výchovných poradců, umožněno získat kvalifikaci učitele speciální základní, zvláštní a pomocné školy také absolventům magisterských studijních oborů zaměřených na vychovatelství pro speciální školy nebo na vychovatelství, bylo-li rozšířeno studiem speciální pedagogiky. V navazujícím období se některé speciální školy staly školami běžnými a tito učitelé v nich nadále působí. Cílem novelizace je tak umožnit těmto osobám získat odbornou kvalifikaci učitele prvního stupně základní školy, absolvují-li požadované studium v programu celoživotního vzdělávání.

**Předpoklady odborné kvalifikace učitele mateřské školy podle § 6 odst. 1 písm. b) zákona o pedagogických pracovnících se nemění.** V tomto bodě jde o legislativně-technickou úpravu, která byla provedena v zájmu lepší srozumitelnosti a formální bezvadnosti textu.